

Dürtme Kımıldat: Enerji Etiketlemesi Düzenlemesi

Budge, Don't Nudge: Energy Labelling Regulation

Sema Müge ÖZDEMİRAY^a

MAKALE BİLGİSİ

<i>Makale Geçmişi</i>	
Başvuru	22 Ağustos 2022
Kabul	3 Ocak 2023
Yayın	24 Şubat 2023
Makale Türü	Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Dürtme,
Kımıldatma,
Enerji Etiketi,
Davranışsal yaklaşım.

ARTICLE INFO

<i>Article History</i>	
Received	22 August 2022
Accepted	3 January 2023
Available Online	24 February 2023
Article Type	Research Article

Keywords

Nudge,
Budge,
Energy Label,
Behavioral Approach.

ÖZ

Dürtme yaklaşımı, bireylerin davranışlarının, tercihlerinin ve kararlarının tahmin edilebilir bir şekilde yönlendirilmesi amacıyla son dönemde hem kamu politikası uygulayıcılarının başvurduğu hem de akademik camianın ilgi duyduğu önemli politika araçlarından bir tanesidir. Ancak aynı zamanda bireylerin yönlendirmenin amacı ile ilgili farkındalığının olmaması, manipülasyon riski taşınması ve bireylerin seçmeme ya da yanlış yapma özgürlüklerini kısıtlama olasılığı nedeniyle çokça eleştirilmektedir. Bu sebeple dürtme yaklaşımına alternatif yaklaşımlar akademik çalışmalarda tartışılmaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan ve Adam Oliver tarafından önerilen kımıldatma yaklaşımı da bunlardan bir tanesidir. Kımıldatma yaklaşımı; arzu edilen amaca ulaşmada malların, hizmet ve süreçlerin talep tarafını oluşturan bireylere değil arz tarafını oluşturan özel sektörün eylemlerine odaklanılmasını, bu eylemlerin davranışsal ilkeler ışığında düzenlenmesini önermektedir. Çalışmanın amacı da enerji verimliliğini sağlama noktasında Türkiye’de yürürlükte olan enerji etiketlemesi düzenlemesini bir kımıldatma örneği olarak irdelemektir. Çalışmada enerji etiketleri üzerinde kullanılan renklerin tercihlerinde, enerji sınıflandırılmasında gerçekleştirilen değişimde, değişimin zamanında başvurulmuş davranışsal ilkeler ortaya konmuştur.

ABSTRACT

The nudge theory is one of the important tools used by both public policy practitioners and the academic community in order to guide individuals' behaviors, preferences and decisions in a predictable way. However the nudge theory has also so many criticisms about. There is a lack of awareness of people for related guidance and also a power inequity. Related these two circumstances there is a risk of manipulation and also there is a possibility of limiting the freedom of individuals right for not to choose or to make mistakes. As a result of these criticisms there are also alternative approaches to nudge theory in academic field. The origin of this article is one of these alternative approaches called Budge Theory which is firstly suggested by Adam Oliver. The budge theory suggests to policy makers to focus on the behaviors of public sector which is on the supply side of the economy instead of the individuals who are the demand side of the economy. It recommends that private sector actions be regulated in the light of behavioral principles. The aim of this article is to examine the Energy Labeling application in effect in Turkey according to these predictions. The study revealed the behavioral principles applied in the preferences of the colors used on the energy labels, the change in the energy classification, the time of the change.

EXTENDED SUMMARY

Background: In the last fifteen years, it has been seen that public authorities, who aim to develop effective and efficient public policies by directing individuals to exhibit desired behaviors, have frequently used the nudge technique, which has found its place as a libertarian paternalist approach in the academic field, apart from incentive (award/carrot technique) or coercion (punishment/stick technique). Nudging, aiming to guide the individual's behavior in a predictable way, without any

prohibition or incentive, by analyzing the psychological factors that are effective in the decision-making processes of individuals and by developing behavioral insights about how they behave or might behave under certain conditions, has come to be seen in public policy as a way to achieve greater results with less effort. However, although there has been a lot of interest in the nudge technique recently in both academic writings and practice in Turkey, it is noteworthy that there are many criticisms of this technique in international studies. It is criticized in terms of autonomy

^a Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Konya, **E-Posta:** smozdemiray@erbakan.edu.tr, **ORCID:** https://orcid.org/0000-0003-0786-8382

due to the fact that the nudge intervention is designed based on the prejudices and cognitive biases of individuals, so it must be confidential and that this is contrary to openness and transparency, and the foresight that the impact of nudge interventions on the individual in the long run may not be sustainable and the risk of being used for manipulative purposes as it is designed by policy makers with relative power and knowledge and on the grounds that individuals are deprived of their freedom to choose while they are being guided to make good, right behavior or right decision for themselves or society. Existing criticisms have brought along the search for alternatives to the nudge technique. The budge approach, which forms the basis of the study, is one of these alternatives, and it is not an approach that has found a place for itself in the academic literature focusing on the benefits of the nudge technique in Turkey.

Purpose: The aim of this study is to examine the budge approach, which can be described as a behavioral regulation tool that takes into account the awareness of the target audience while directing the behaviors or decisions, taking into account the criticisms towards the nudge technique and in this study, it is aimed to find answers to the questions "What are the differences between the budge and the nudge" and "Which behavioral principles were used in the Energy Labeling application, which is applied in Turkey with the aim of providing energy efficiency and can serve as an example for the budge technique". The related article is in the nature of a research article, and it is anticipated that the theoretical information and sample application analysis obtained from the international literature and limited Turkish sources on the budge approach will have a potential benefit for the future, especially in terms of Turkish public administration.

Literature Review: The budge approach, which was first included in the article titled "From Nudging to Budging: Using Behavioral Economics to Inform Public Sector Policy", written by Adam Oliver and published in 2013 also formed the basis of A. Oliver's article titled "Towards a New Political Economy of Behavioral Public Policy" published in the *Public Administration Review* in 2019. The budge approach is included in the article titled "Behavioral Approach to Public Policies and Its Reflections on Turkey" which was published in the 31st issue and the 4th volume of the 2020 *Journal of Society and Social Work*, and written by Cemre Cambazer, a researcher at Boğaziçi University Social Policy Forum Application and Research Center and by the Associate Professor Volkan Yılmaz, a faculty member of Boğaziçi University Social Sciences Institute Social Policy Department.

Conclusions: The Energy Labeling application discussed in the article is one of the many strategies and practices carried out throughout the country regarding the efficient use of energy resources in Turkey. In parallel with the energy chapter opened for negotiations for Turkey, which started the accession negotiations with the European Union in October 2005, the Energy Efficiency Law came into force in 2007 and many reforms have been carried out in this field in parallel with the European Union *acquis*. With the "Energy Labels Application", which is called Eco Label in the European Union and became mandatory in Turkey as of March 2, 2021, it has become obligatory to present new energy labels containing energy consumption information

for the private sector that supplies energy-related products. It has been evaluated that this practice is an important example of the budge approach, which is described as "governments use behavioral principles directly to regulate private sector actions in order to keep the private sector away from activities that conflict with social benefit" and the behavioral principles applied in practice are examined. In the conclusion part of the study, it has been determined that the psychological factors that are effective in the decision-making processes of the individuals are taken into account in the preference of the colors (red, yellow and green) used on the energy labels, in the simplification of the classification with the change in the energy classification, and the change in the energy labels at a time when the residential energy consumption increases during the pandemic process.

1. Giriş

Kamusal kararların verilmesinde ve kamu politikalarının oluşturulmasında uzunca yıllar temel alınan geleneksel iktisadın rasyonel insan modeli yaşanan küresel finansal krizlerin etkisiyle sorgulanmaya başlamış ve bireylerin karar alma mekanizmalarını anlamaya odaklanan yeni model arayışları ortaya çıkmıştır. Thaler ve Sunstein yayınladıkları "Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutlulukla İlgili Kararları Uygulamak" isimli eserle, -her ne kadar nüveleri Adam Smith'e kadar dayandırılrsa da- dikkatleri kamu politikası sürecinde davranışsal ilkelerin ve deneysel yöntemlerin önemine çekmiştir. Bireylerin karar alma süreçlerinde etkili olan pek çok psikolojik ve sosyolojik faktörün olduğunu ve bunlara dayalı oluşturulabilecek davranışsal içgörüler ile yasaklama ya da teşvik etme söz konusu olmadan birey davranışının yönlendirilebileceğini öne süren dürtme yaklaşımı, son dönemde pek çok politika yapıcı için politikayı şekillendirmede ve vatandaşların davranışlarını ve kararlarını yönlendirmede başvurulan bir müdahale aracı olmuştur. Özellikle 2017 yılında Richard Thaler'ın Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanması ile hem akademik çalışmalarda hem de hükümetler ve politikacılar nezdinde dürtme teorisinin bulguları üzerine artan bir müzakere söz konusudur. Müdahalenin talep tarafını oluşturan bireyleri, onlara herhangi bir ekonomik teşvik sağlamadan ya da tercihte bulunabilecekleri seçenekleri kısıtlamadan bilişsel sınırlılıkları, yanlılıkları ya da alışkanlıklarından hareketle "doğru" ya da "iyi" olana yönlendirmeye odaklanan dürtme yaklaşımı pek çok eleştiriye de maruz kalmıştır. Özellikle etkinliğinin uzun süreli olmama ihtimali ve manipülasyon amaçlı kullanılma riski dürtme teorisine alternatif teorilerin üretilmesine neden olmuştur. Bu teorilerden biri de Adam Oliver'ın kımıldatma (budge) yaklaşımıdır. Toplumsal faydayı sağlamada birey sorumluluğuna odaklanarak bireylerin davranışlarını davranışsal içgörülerle yönlendirmeyi hedefleyen dürtme yaklaşımına karşılık Oliver'ın kımıldatma yaklaşımı sosyal fayda için ürün ya da hizmetlerin piyasaya sunum koşullarının davranışsal ilkeler temelinde bilinçli bir şekilde düzenlenmesini öngörmektedir. Akademik çalışmalarda dürtme kadar görünürlük kazanamamış olan kımıldatma yaklaşımı bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle kamu yönetimi ve psikoloji disiplini arasında yıllar içerisinde gerçekleşen etkileşim ele alınmış daha sonra ise dürtme teorisine ve ona yöneltilen eleştirilere yer verilerek çalışmanın üzerine kurulu olduğu kımıldatma

yaklaşımına odaklanılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise hükümetlerin dürtme yaklaşımına da sıklıkla başvurduğu enerji tasarrufu konusunda kımıldatma yaklaşımına örnek oluşturabilecek enerji etiketlemesi uygulaması incelenmiştir. Türkiye’de Mart 2021’de yürürlüğe giren ve Avrupa Birliği Enerji Etiketlemesi uygulamasındaki değişime paralel bir şekilde gerçekleştirilen yeni enerji etiketlemesi uygulamasında özel sektörün ürünlerini piyasaya sunuş şekillerine getirilen düzenleme ve bu düzenlemede başvurulmuş davranışsal ilkeler analiz edilmiştir. Kımıldatma yaklaşımına yönelik alanyazından elde edilen teorik bilgilerin ve örnek uygulama analizinin kamu yönetimi açısından geleceğe dönük potansiyel faydası olacağı düşünülmektedir.

2. Kamu Politikaları ve Psikoloji Disiplini

Günümüzde kamu otoritelerinin etkin ve etkili kamu politikaları geliştirebilmesi için sürece etki eden çok sayıda faktörü göz önünde bulundurması gerekmektedir. İnsan doğasının karmaşık yapısı, küreselleşen dünyada çeşitlenen talep ve ihtiyaçlarla birlikte düşünüldüğünde kamu politikalarında başarıya ulaşabilmenin önemli bir adımının ‘insan’ı çözümlenmek olduğu aşikardır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 5-10). 1776’da “The Wealth of Nations” adlı çalışmada Adam Smith; insanın ekonomik davranışının kişisel çıkarları tarafından belirlendiği savı üzerinden kavramsallaştırdığı rasyonel insan (homo economicus) modellemesi ile ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi disiplinlerde insan davranışının pek çok özelliğinin anlaşılmasında faydalı olmuştur. Ancak ilgili çalışma moral davranışların açıklanmasında yetersiz kalmıştır (Akyıldız, 2008: 34). Bunda iktisadın, bilimsel bir statüye erişme gayesiyle psikolojik ve sosyolojik faktörleri dışlayarak insan davranışını rasyonellik temelinde ele almasının gerekliliğinin etkili olduğu söylenilebilir. Nitekim Adam Simit’in de 1759’da yayınlanan “The Theory of Moral Sentiments” adlı çalışmada insan davranışının “tutkular” olarak adlandırdığı şey ile “tarafsız seyirci” arasındaki mücadele tarafından belirlendiğine (aktaran Ashraf vd., 2005: 1) dikkat çekerek eserinde insan davranışının psikolojik tahliline yer vermesi de bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Thaler ve Sunstein (2019: 18) tarafından yapılan betimlemede “Albert Einstein gibi düşünebilen, IBM’in Big Blue’su kadar büyük bir hafızaya ve Mahatma Gandhi iradesine sahip” rasyonel insan (homo economicus) varsayımı II. Dünya Savaşı’nı takiben dünya ekonomisinde yaşanan krizler ve piyasa başarısızlıkları (Erdoğan ve Karagöl, 2019: 3) nedeniyle sorgulanmaya ve iktisadi davranışların psikolojik temelleri yeniden irdelenmeye başlamıştır. “The Study of Administration (İdarenin İncelenmesi)” adlı eserinde E. Marshall Dimock (1937: 30) yönetimin, hem toplumsal mühendislik hem de uygulamalı bir psikoloji olduğunu belirterek büyük gruplar halinde çalışan bireylerin örgütlenmesi ve yönlendirilmesi için psikoloji ile işbirliğinin önemine vurgu yapmıştır. Bu vurgu ile aynı zamanda kamu yönetimi ve psikoloji arasındaki etkileşimi başlatan ilk kişi olduğu da söylenilebilir. Eserinde olağanüstü idari sonuçların ruh, moral ve atmosfer tarafından üretileceğini ve bunların da psikolojinin başlıca konuları olduğunu savunmuştur.

1947 yılında Herbert Simon ise “Administrative Behaviour (Yönetimsel Davranış)” isimli kitabında kârını en yükseğe

çıkarmayı hedefleyen tek bir girişimci anlayışı yerine riski minimum seviyede tutma, ekonomik değişkenlerin kabul edilebilir (doyurucu) bir düzeyine ulaşma gibi süreçte etkili olabilecek psikolojik etken ve güçlerin çeşitliliğine dikkatleri çekmiştir (aktaran Özer, 2016: 171).

Simon ile aynı yıl yayınlanan “The Science of Public Administration: Three Problems (Kamu Yönetimi Bilimi: Üç Sorun)” adlı çalışmada R. Dahl (1947: 4) ise kamu yönetiminin evrensel prensiplere sahip bir bilim olma çabasında verimliliği esas almasını eleştirerek kamu yönetiminin insan davranışlarını anlama üzerine temellendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. “The Administrative State (İdari Devlet)” adlı eserinde ortaya koyduğu düşünceler ile kamu yönetimine damga vuran Dwight Waldo (2007: 25) ise nesnel ve bilimsel olma dürtüsü altında bazı siyaset bilimi öğrencilerinin dikkatlerini insan ve toplumsal düşüncenin doğasına çevirdiklerini ve insanın sadece küçük bir bölümünün rasyonel olduğu sonucuna vardıklarını dile getirmiştir. Zihinsel donanımı zayıf ve yetersiz olan, kendi küçük kaygılarının ayrıntılarında bencil dürtülerle aşırıya kaçma olasılığı bulunan insan önermesi ile kamuoyunun rasyonel olmayan güçlerin bir sonucunu ifade eden bir terimden başka bir şey olmadığı sonucuna vardıklarını ancak kamu yönetiminin bu fikirden çok az etkilendiğini dile getiren Waldo yönetim çalışmalarının pek çok bakımdan rasyonalizmin “son kalesi” olduğunu ifade etmiştir. Marshall Dimock, Herbert Simon ve Dwight Waldo gibi seçkin kişiler tarafından kamu yönetimi ve psikoloji arasında bağlantı kurulmasına yönelik bu erken çağrılara rağmen kamu yönetimi akademisyenleri ekonomi, siyaset bilimi ve işletme bilimi gibi komşu disiplinlere nazaran psikoloji teorilerini ve yöntemlerini kısmen ihmal etmişlerdir.

2002 yılına gelindiğinde Nobel Ekonomi ödülü ile Daniel Kahneman ve beraber pek çok esere imza attığı Amos Tversky; davranışsal ekonomi alanındaki çalışmaları ile duygularından bağımsız, mantıklı kararlar alan “rasyonel (akılcı) insan” önermesi üzerinde yükselen klasik ekonomi bilimine yeni bir bakış açısı kazandırmış ve sonrasında Richard H. Thaler ve Cass Sunstein ise 2008 yılında yazdıkları Nudge (Dürtme) isimli kitapta yaptıkları “insanlar (homo sapiens)” ve “iktisadiler (homo economicus)” ayrımı ile bireylerin karar alma süreçlerinin ve bu sürece etki eden unsurların hem akademik hem de politik tartışmaların odağı haline gelmesine neden olmuştur (Özdemir, 2017: 1; Thaler ve Sunstein, 2019: 29). İlgili eserde Thaler ve Sunstein (2019: 33-37) tarafından yapılan bu ayrımada İkili İşleme Kuramı olarak adlandırdıkları insan beyninin çalışma prensibi temel alınmıştır. İnsanların gülümseyen bir çocuk gördüğünde gülümsemesi ya da yaşadıkları depremin hemen sonrasında deprem sigortası yaptırmaları örneklerinde olduğu gibi insanların bazı karar, eylem ve tercihlerinde beyinlerinin içgüdüsel, kontrolsüz, çağrışımsal veya hızlı yanıtı temsil eden otomatik (sezgisel) sistemlerini kullandıkları; bazı karar, tercih ve eylemlerinde ise beyinlerinin daha kontrollü, bilinçli, yavaş veya çıkarımsal tarafını temsil eden düşünsel (rasyonel) sistemlerinin devrede olduğu ileri sürülmüştür. Düşünsel sistemlerine dayanmadan karar almaya ve zaman zaman *öngörülebilir* hatalar yapan iktisadilerin aksine gerçek “insanlar” sigaranın ve alkolün zararlı olduğunu, sporun sağlıklı yaşamının garantisi olduğunu ve tasarruf etmenin

kendisini ve çocuklarını güvence altına alacağını bilmesine rağmen otomatik sistemlerinin etkisinde kısa vadeli isteklerini ön planda tutarlar (Peksevim ve Peksevim, 2020). Dolayısıyla çoğu zaman bireylerin karar ve tercihlerinde klasik iktisadın rasyonellik ilkesinin aksine bazı duygusal ve bilişsel faktörlerin¹ etkisinde oldukları söylenilebilir. Bu faktörlerin psikoloji biliminin ışında irdelenmesi ile elde edilen bilgilerin pek çok alanda olduğu gibi kamu yönetiminde de faydalı olacağı öngörüsü davranış bilimi prensiplerine yönelik bir ilgi ve farkındalık yaratmıştır.

3. Kamu Politikalarında Dürtme Yaklaşımı ve Eleştirileri

Kamu yönetimi ve davranış bilimi arasındaki etkileşim ile bireylerin karar alma süreçlerini etkileyen önyargılar, yanlışlıklar vb. anlaşılması ve belirli koşullar altında nasıl davrandıkları ya da davranabilecekleri hakkında geliştirilebilecek birtakım davranışsal içgörüler ile kamu politikalarında daha az çaba ile daha büyük sonuçların elde edilmesinin olası olacağı öngörülmektedir. Bir diğer ifade ile kamu politikalarının, otoritelerin vatandaşların nasıl davranmalarını istediklerinden çok pratikte vatandaşların nasıl davrandıklarına dair somut bir bilgi ve farkındalık temelinde oluşturulmasının alınan neticeyi olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 93-94).

Davranış biliminin bireylerin davranışlarını, davranışları ile algıları ve tercihleri arasındaki bağlantıyı analiz ederek gündelik hayatta karşılaşılan problemlere çözüm sunmada başvurduğu araçlardan biri dürtme (nudge) dir (Aksoy, 2018: 70). 1980'li yıllarda Daniel Kahneman ve Amos Tversky gibi psikologların insanların karar alma süreçlerinde duygularının önemini ortaya koyduğu çalışmalar ile davranışsal bilim bireylerin karar alma mekanizmalarını değiştirecek bir takım teknikler geliştirmeye başlamıştır. Dürtme (nudge) tekniği de davranışsal ekonomist Richard Thaler ve Cass Sunstein tarafından geliştirilen ve 2017 yılında Thaler'a Nobel ödülü kazandıran bir tekniktir (Peksevim ve Peksevim, 2020).

2002 yılında Nobel ekonomi ödülü kazanan ve insanların bilişsel sistemlerinin gerçekleştirdiği hataları ortaya koyan çalışmalarında Daniel Kahneman; birçok kişinin karar alma ya da tercih yapma sürecinde olaylar arasında ilişki kurarken aslında hatalı ya da yanlış sonuçlar çıkarılmasına neden olacak şekilde akıl yürüttükleri sonucuna varmıştır. Komşularının çoğunun enerji tasarrufu yaptığı bilgisini öğrenen bireylerin enerji tasarruf oranlarında ciddi bir artış

olması² ya da yakın zamanda uçak kazası ile ilgili bir film izleyen bireyin ilk uçak seyahatinde uçağın en güvenli ulaşım aracı olduğunu bilmesine rağmen yaşadığı tedirginlik bu duruma verilebilecek örneklerdir. Dürtme de davranışsal bilimin sağladığı bütün bu bilgi birikimini insan davranışını değiştirmede kullanan bir teknik olup, bireylerin kararlarını, fikirlerini, tercihlerini yasaklar ya da talepler ile değiştirmek yerine karar verme sürecinde etkili olan unsurları bilerek çevresel faktörleri tasarlamaya dayanmaktadır (Doğru, 2018).

Thaler ve Sunstein (2019: 17) özgürlükçü paternalist bir teknik olarak değerlendirdikleri dürtmeyi “insan davranışlarının tahmin edilecek bir şekilde, seçenekleri yasaklamadan ya da insanların muhatap olduğu ekonomik teşvikleri fazla değiştirmeden yönlendirilmesi” olarak tanımlamıştır. Öğrencilerin kantinde yapacakları yiyecek tercihlerinde kendileri için faydalı olacak meyveyi tercih etmeleri amacıyla meyvenin sunum yerini sağlıklı gıdalarla değiştirerek göz hizasına almanın bir dürtme örneği olduğunu ve bu örnekte olduğu gibi dürtmenin öğrencilerin istedikleri kararı verebilme konusunda özgür olmaları nedeniyle özgürlükçü ve daha sağlıklı bir yaşam sürmelerini sağlama noktasında davranışlarının değiştirilmeye çalışılması nedeniyle de paternalist bir yapıda olduğunu ifade etmişlerdir. Camerer vd. (2003: 1212) ise benzer bir yaklaşımı “asimetrik paternalizm”³ olarak kavramsallaştırmıştır. Onlara göre bir politika sınırlı rasyonel insanları hata yapmaktan alıkoyarak onlara fayda sağlıyorsa ve bunu yaparken tamamen rasyonel insanlara neredeyse hiç zarar vermiyorsa asimetrik paternalist bir düzenlemedir.

Liberal bir bakış açısıyla paternalist politikaların geliştirilmesi amacına katkı sağlayacağı düşünülen davranışsal yaklaşımlara yönelik (Altun, 2020) artan politik ilginin Oliver'a (2013b: 685-686) göre iki nedeni bulunmaktadır. İlki 2008 Küresel Finansal Krizi'nin ardından standart iktisadi yaklaşıma alternatif yaklaşımlar aranmaya başlanması, ikinci ise liberal zihniyete sahip siyasetçilerin daha fazla düzenlenme ya da yasağa başvurmadan bireyleri kendilerine ve topluma zarar veren davranışlarını değiştirmeye motive edecek yollar aramaya başlamış olmasıdır.

Bireylerin kendi faydaları doğrultusunda hareket etmesini veya karar vermesini sağlayarak uzun vadeli ve kolektif faydanın da desteklenmesi için olumlu bir tetikleyici ya da bir müdahale aracı olarak (John ve Stoker, 2017) dürtmenin kamu otoriteleri tarafından baskılayıcı ya da sınırlayıcı politikaların yerine benimsenmesiyle; çevrenin korunması,

¹ İlgili faktörlerin tek tek incelenmesi çalışmanın amacını aşacağı için çalışmada yer verilmemiş olmakla birlikte, detaylı araştırma için “bilişsel yanılular (önyargılar) kodeksi”nden yararlanılabilir.

² İlgili ampirik araştırma ile ilgili detaylı okuma için bkzn: Nolan, J. M., Schultz, P. W., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J. ve Griskevicius, V. (2008). Normative Social Influence is Under detected Personality and Social Psychology *Bulletin* 34, 913-923; Altun, T. (2018). Hanelerde Enerji Verimliliği: Davranışsal Müdahaleler ve Kamu Politikaları İçin Anahtar İlkeler, *Turkish Studies Economics, Finance and Politics*, 13 (22), 91-106.

³ Camerer vd. (2003: 1219) ilgili yaklaşımı aşağıdaki şekilde formülize etmiştir:

$$(P*B) - [(1 - P) * C] - I + \Delta\Pi > 0$$

Denklem iki varsayım üzerine şekillendirilmiştir. Birincisi tüketicilerin tam rasyoneller ve sınırlı rasyoneller olmak üzere ikiye ayrıldığı, ikincisi ise tüketicilerin bir kısmının (P) sınırlı rasyonel kategorisine girdiğidir. Denklemde;

“B: sınırlı rasyonel bireylerin net faydasını

C: tam rasyonel bireylerin net maliyetlerini

I: uygulama maliyetlerini

$\Delta\Pi$: firmaların kârını” temsil etmektedir. Bir politika sınırlı rasyoneller için büyük faydalar sağlarken (B, büyükken), tam rasyonellere zarar vermiyor ya da çok az zarar veriyorsa (C, küçükse) bu politika liberal paternalisttir. B>0 ve C=0 olduğunda ise pür liberal paternalizm olarak nitelendirilir. Asimetrik paternalizm; politikaların yalnızca tamamen rasyonel bireylere küçük maliyetler yüklemesine değil, aynı zamanda düşük uygulama maliyetleri içermesinin gerekliliğine de vurgu yapar. Eğer tüketici refahında artış söz konusu iken firma kârlarında bir azalmadan söz ediliyorsa ya da politikanın uygulama maliyetleri yüksekse paternalizmin refahi olumsuz yönde etkilemesi mümkündür.

Detaylı okuma için bkzn: Altun, T. (2020), *Davranışsal Refah Ekonomisi: Liberal Paternalist Politikalar*, https://www.researchgate.net/publication/337631938_Davranissal_Refah_Ekonomisi_Liberal_Paternalist_Politikalar

enerji tasarrufu, atık yönetimi vb. pek çok alanda daha etkili sonuçlar alınacağı, daha iyi yönetim sağlanacağı, hantallığın önleneyeceği ve bütün bunların daha az maliyetle gerçekleşeceği öngörülmüştür (Thaler ve Sunstein, 2019: 27). Bu öngörüler tüm dünyada davranışsal yaklaşımların kamu politikası sürecinde kullanılmasının her geçen gün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Pek çok hükümet ve uluslararası kuruluş davranışsal ilkeleri kullanarak birey davranışlarını politika hedeflerine uygun hale getirmeye çalışmıştır. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye gibi ülkeler kamu politikalarında maddi teşvik ya da yasaklardan ziyade kurdukları davranışsal içgörü takımlarının gerçekleştirdikleri rastgele kontrol deneylerinden elde edilen bilgilere başvurmanın daha etkili sonuçlar üreteceği konusundaki öngörülerini nedeniyle pek çok projeye imza atmıştır (Kılıç, 2020).

Türkiye’de davranışsal ilkelere başvurularak hazırlanan kamu politikalarından biri, tasarruf ve yatırımları teşvik etme amacıyla 2017 yılında uygulamaya geçilen zorunlu bireysel emeklilik sistemidir. Bu sistem ile 7,5 milyon kişi otomatik bir şekilde emeklilik sistemine dahil edilmiştir. Dahil edilen kişilere sistemden çıkma özgürlüğü tanınmış olmasına rağmen, 2018 yılı Nisan ayı verileri yarısından fazlasının sistemde kalmaya devam ettiğini göstermiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 128). Bu verilerde; insanların mevcut durumunu korumaya ve istikrarını bozmamaya yönelik bilinçsiz de olsa yaptıkları tercihin (statüko etkisinin) etkisinin olduğu söylenilebilir. Altun ve Aydın; “The Effect of Behavioral Instruments on the Savings in Private Pension Plans: The Case of Turkey (Bireysel Emeklilik Planlarında Davranışsal Araçların Tasarrufa Etkisi)” başlıklı makalelerinde bireysel emeklilik sistemine otomatik katılımın başladığı 2017’den 2021 yılına kadarki süreçte mevcut sözleşmelerin %72.16’sının sona erdiğini belirtmiştir. Sisteme dahil edilen katılımcıların yarısının iki ay sonra cayma hakkını kullandığını, diğer yarısının ise dört yıl içerisinde sözleşmelerini feshettiğini ya da sistemde kalmaya devam ettiğini ve bu ikinci yarıyı oluşturan grubun sistemi derhal terk etmemelerinde de eylemsizlik (atalet) eğiliminin etkisinin olabileceğini vurgulamışlardır (2022: 278).

Davranışsal kamu politikalarından bir diğeri ise 2018 yılında Ekonomi Bakanlığı’na bağlı İhracat Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi tarafından ihracata yönelik devlet desteklerine başvuran firma sayısının artırılması için tasarlanmıştır. İlgili daire tarafından yürütülen rastgele kontrol deneylerinden elde edilen bilgiler ile firmalara gönderilen standart resmi yazıların içeriğinde; bireylerin kayıptan kaçınma eğilimlerine, hedef belirleme ilkesine ve batık maliyet yanılıgına dikkat edilerek yapılan farklılaştırmalar sayesinde ümit verici sonuçlar elde edilmiştir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı öncülüğünde vatandaşların kendi adlarına, cumhurbaşkanının el yazısıyla ve imzasıyla gönderilen araçam tohumlarını içeren mektuplarla bireyler ağaçlandırmaya teşvik edilerek davranışsal ilkeler ışığında yürütülen kampanya ile çevrenin korunması amaçlanmıştır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 121-122; Kılıç, 2020: 252).

Türkiye gibi pek çok ülkede politika yapımcılar tarafından davranışsal ekonominin bulguları üzerinde artan müzakerelelerinin son yıllarda bu alt disiplindeki en önemli gelişmelerden biri olduğu söylene de dürtme yaklaşımının meşruiyetine karşı bir takım soru işaretleri de söz konusudur. Bireylerin düşünme biçimlerini kullanarak ve onlara herhangi bir ekonomik teşvik sunmadan kararlarını yönlendirebilmek için başvuru dürtme müdahalesinin hedefindeki kişiler tarafından fark edilmeden yapılması bir diğer ifade ile gizli olmasının gerekliliği ve bunun da hükümetlerin gizli politika müdahalelerini meşrulaştırma riskini barındırdığı söylenmektedir (Oliver, 2013a). Bunun yanı sıra dürtme müdahalelerinin vatandaşların kısa vadede karar alma mekanizmasını şekillendirebilmesinin mümkün olabileceği ancak uzun vadede kazanılan farkındalık ile birlikte bu etkinin sürdürülebilir olamaması dolayısıyla dürtmenin sınırlı bir etkisinin olacağı ile ilgili kaygılar bulunmaktadır. Bireylerin kökleşmiş davranışlarını değiştirebilme ya da yönlendirebilmesindeki başarısının da kısıtlı olabileceği düşünülen dürtme aynı zamanda etik eleştirilere de maruz kalmıştır. Her ne kadar dürtme politikasında vatandaşlara seçmeme ya da tercih etmeme özgürlüğü tanınmış olsa da; bireylerin bilgisi olmaması nedeniyle açıklık ve şeffaflık ilkeleri ile çelişmesi noktasında, görece güce ve bilgiye sahip politika yapımcılar tarafından tasarlanması nedeniyle manipülatif amaçlarla kullanılabilme riski noktasında ve bireylerin seçmeme özgürlüklerini kısıtlaması nedeniyle özerklik noktasında eleştirilmektedir (John ve Stoker, 2017).

4. Talep Yönlü Dürtmeye Karşılık Arz Yönlü Kımıldatma Yaklaşımı

Dürtme müdahalelerine yönelik eleştiriler davranışsal kamu politikası alanyazınında alternatif olarak farklı müdahalelerin değerlendirilmesine neden olmuştur.⁴ Adam Oliver tarafından “kımıldatma (budge)” olarak ifade edilen yaklaşım çalışmanın temel bakış açısını oluşturmaktadır. Oliver’ın (2013b: 699) davranışsal ilkelere dayalı bilinçli düzenleme olarak ifade ettiği ve arz yönlü davranışsal yaklaşım olarak değerlendirdiği kımıldatma, özel sektör toplumsal faydayla çelişen faaliyetlerden uzak tutmak için hükümetlerin davranışsal ilkeleri doğrudan özel sektör eylemlerini düzenleme amacıyla kullanması olarak tanımlanabilir. Oliver (2013a) kamu politikalarında arz tarafında gerçekleştirilecek davranışsal temelli bir müdahalenin yani kımıldatmanın, talep tarafındaki (vatandaşlar üzerindeki) davranışsal temelli müdahaleye yani dürtmeye nazaran daha etkili olacağını savunmaktadır. Oliver’a (2013b: 699) göre vatandaşların borçlanmanın kısa vadeli faydalarına odaklandığını ve uzun vadeli geri ödeme acısını görmezden geldiğini kabul eden ve buna uygun düzenlenen bir bankacılık sektörü hem topluma büyük ölçüde fayda sağlayacak, hem gelecekteki felaketleri önleyecek hem de kamu otoritelerinin vatandaşların güvenini yeniden kazanması için teorik bir temel sunacaktır. Kımıldatma yaklaşımının, talep yönlü dürtme yaklaşımına yöneltilebilir manipülasyon ya da özerklik konusundaki eleştirilere ya da kamu politikasında karar verici konumdaki kişilerin kendi bilişsel sınırlarının varlığı gibi endişeler de göz önüne alındığında dikkate değer olduğu söylenilebilir.

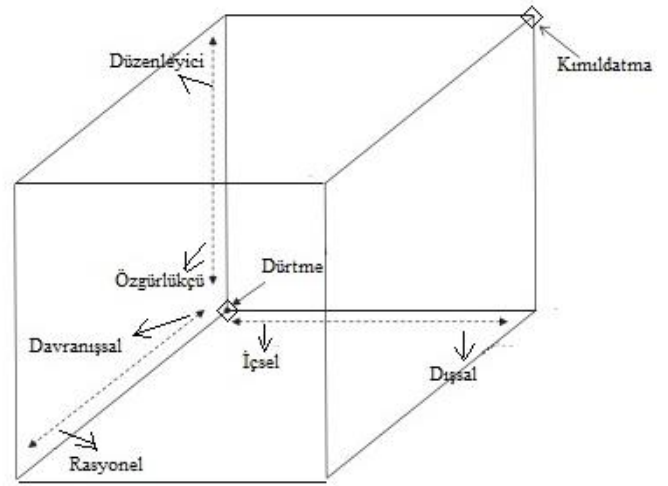
⁴ Alternatif davranışsal kamu politikası araçlarından biri olan “dürtme artı (nudge plus)” hakkında detaylı okuma için bkz. John, P. (2018). *How Far*

to Nudge? Assessing Behavioral Public Policy, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.

Adam Oliver; 2017 yılında yayımlanan “Nudges, Shoves and Budes: Behavioural Economic Policy Frameworks (Dürtmeler, İtmeler ve Kımıldatmalar: Davranışsal Ekonomi Politikası Çerçevesi)” başlıklı makalesinde kımıldatma yaklaşımının, davranışsal ilkelerin özel kuruluşlar tarafından tüketicilerin manipülasyonunu en üst düzeye çıkararak kâr maksimizasyonu için kullanılmasına karşı koymaya odaklandığını ifade etmiştir. Örneğin, sigara üreticilerinin ürünleri için kullandıkları ambalaj türünü müşterilerin dikkatini çekecek şekilde seçmeleri muhtemeldir. Burada potansiyel müşterilerin dikkatini çekmede davranışsal ekonominin bulgularından biri olan önyargının kullanıldığı söylenilebilir. Politika yapımcılar bu uygulamanın normal şartlar altında sigara içmeyen insanları da sigara içmeye teşvik edeceği konusunda hemfikirse, sigaraların zorunlu sade ambalajlanması düzenlemesini uygulamaya koyabilir. Örnekten de anlaşılacağı üzere kımıldatma; başkalarına zarar olarak da bilinen dışsallıklara odaklanmayan özel sektörün, örtük davranışsal ilkelere başvurmasını önlemeyi amaçlayan bir müdahale şekli olarak değerlendirilebilir. Dürtme yaklaşımında olduğu gibi, kımıldatma yaklaşımı da davranışsal ekonominin bulgularından faydalanır. Farklı olarak kımıldatma bu bulguları, özel sektörün kârını zararlı yollarla en üst düzeye çıkarmanın bir yolu olarak davranışsal ilkeleri uygunsuz ve örtük bir şekilde kullanımına karşı koymada kullanır (Oliver, 2017: 3).

Davranışsal kamu politikası araçlarından dürtme ve kımıldatma arasındaki fark; Oliver (2017) tarafından “behavioral policy cube (davranışsal politika küpü)” olarak adlandırıldığı küp üzerinde Şekil 1’deki gibi ortaya konmuştur. Davranışsal politika küpüne göre dürtme; davranışsal, özgürlükçü ve içsellik temel alan bir politika aracı iken kımıldatma düzenleyici, davranışsal ve dışsallığı temel alan bir politika aracıdır (Mihaila, 2021: 5). Mojašević ve Nikolić’e (2021: 85) göre paternalist müdahalelerin üç türü bulunmaktadır. Bunlar; liberal paternalizm (nudge/dürtme), zorlayıcı paternalizm (shove/itme) ve dışsallıkların davranışsal düzenlemesi (budge/kımıldatma) dir. Onlara göre bunların hepsi davranışsal müdahaleler olup dürtmeler (nudge) yumuşak bir paternalizm şeklidir. Bireylerin kendileri ve toplum için faydalı sonuçlar üretecek davranışa doğru yönlendirilebilmesi için yardıma ihtiyaç duyduğu, bu

nedenle bir dış yardımsever olarak kamu otoritelerinin göze batmayan müdahalesi ile arzu edilen davranışa doğru yönlendirilebileceğini savunmaktadır. Bunu yaparken de bireylerin seçmeme ya da tercih etmeme özgürlüklerinin korunmasını temel alır. İtmeler (shove) ise; doğası gereği anti-liberal, müdahaleci bir düzenleme olarak görülse de içsellik hedeflemesi ve davranışsal içgörülere dayanması ile dürtmelere benzemektedir. İtmelere verilebilecek en önemli örnek sigara içme yasaklarıdır. Sigara içme yasakları bireylere yönelik bir sosyal baskı oluşturarak arzu edilen şekilde davranmasına neden olur. Kımıldatma (budge) ise; önceki iki politika aracında olduğu gibi davranışsal içgörülere dayanmakta ancak dışsallığı hedefleyen düzenleyici bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bir şekerleme üreticisinin, bireylerin sınırlı rasyonalitesinden faydalanarak kârını artırmak amacıyla süpermarkette ürünlerinin kasa yakınlarında sergilenmesi için satıcılara önemli miktarlarda para verme olasılığını yasaklayan bir düzenleme kımıldatma örneğidir (Mojašević ve Nikolić, 2021: 86-87).

Şekil 1. Davranışsal Politika Küpünde Dürtme ve Kımıldatma

Mojašević ve Nikolić (2021: 87), çalışmalarında davranışsal içgörülere temel alan üç paternalist müdahale olarak değerlendirdikleri dürtme, itme ve kımıldatma arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları Tablo 1’deki gibi özetlemişlerdir.

Tablo 1. Davranışsal Kamu Politikası Araçlarından Dürtme, İtme ve Kımıldatma

Politika Türü	Kavram	Özgürlük (Ö) / Düzenleme (D)	İçsellikler (İ) / Dışsallıklar (D)	Davranışsal İçgörü (Dİ)
Liberal Paternalizm	Dürtme	Ö	İ	Dİ
Zorlayıcı Paternalizm	İtme	D	İ	Dİ
Dışsallıkların Davranışsal Düzenlemesi	Kımıldatma	D	D	Dİ

Çalışmanın odağını oluşturan dürtme ve kımıldatma yaklaşımları arasındaki farklılıkları Türkiye’den somut birer örnek üzerinden değerlendirebilmek için ise Tablo 2’den yararlanılabilir.

Sarah Giest (2020: 4) ise “Do nudgers need budgeting? A comparative analysis of European smart meter implementation (Dürtme uygulayıcılarının kımıldatmaya ihtiyacı var mı? Avrupa akıllı sayaç uygulamasının karşılaştırılmalı bir analizi)” adlı makalesinde dürtme ve kımıldatma arasındaki ilişkiyi Şekil 2’deki gibi kurmuştur.

Giest’e (2020: 1-2) göre dürtme, seçim mimarisine başvurarak bireylerin davranışlarını hükümetin amaçlarıyla uyumlu olması noktasında yönlendiren bir politika aracı iken bu hedefe ulaşmakta yetersiz kalmaktadır. Ona göre hükümetler vatandaşlarını bireysel, toplumsal ya da sosyal faydayı sağlayacak davranışlara yönlendirirken onları doğrudan dürtmezler, bunun için özel araçlara ihtiyaç duyarlar. Bu özel araçlara bağımlılık durumu, özel sektör araçlarının ekonomik çıkarlarına potansiyel olarak zarar verebilecek dürtmeleri telafi etme ve bireyleri politika hedefinden ziyade kâr maksimizasyonunu öncelikle

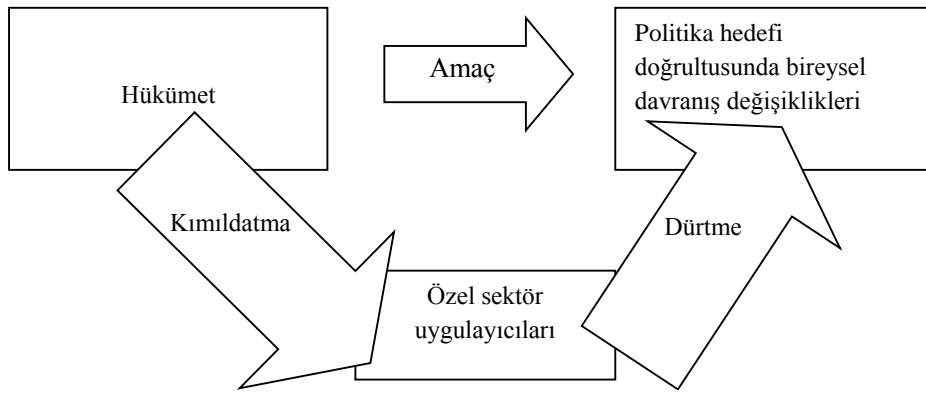
kendi tercih ettikleri yöne kaydırma tehlikesi ile birlikte düşünüldüğünde; hükümetlerin kımıldatma yaklaşımı ile arz yönlü bir müdahalede bulunarak özel sektör aracılarının

davranış ve kararlarını yönlendirmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 2. Dürtme ve Kımıldatma Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Araç	Öncü İsimler	Yöntem	Türkiye Uygulaması	Davranışsal İlkeler
Dürtme (Nudge)	-Richard Thaler -Cass R. Sunstein	Talep yönlü düzenleme (bireysel seçim mimarisinin düzenlenmesi)	Otomatik Bireysel Emeklilik Katılım Sistemi	Sistemde; insanların mevcut durumlarını korumaya, istikrarlarını bozmamaya yönelik bilinçsiz de olsa yaptıkları tercihten (atalet eğiliminden) ve hazır olarak sunulan seçeneği değiştirmemenin daha kolay olması yanlılığından faydalanılmıştır.
Kımıldatma (Budge)	Adam Oliver	Arz yönlü düzenleme (piyasanın düzenlenmesi)	Tütün ürünlerinin paketlerinde sağlığa zararlı olduğu yönünde uyarı bulundurma ve paketlerin tekipleştirilmesi	Sigara paketleri üzerinde yer alan mesajlar çerçeveleme etkisi ⁵ , sosyal norm ⁶ vb. bilişsel ilkeler dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Kaynak: Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1838

Şekil 2. Dürtme ve Kımıldatma Arasındaki İlişki

Çalışmanın bundan sonraki başlığında Avrupa Birliği'nde Eco Label olarak isimlendirilen ve Türkiye'de 2 Mart 2021 tarihi itibarı ile zorunlu hale gelen "Enerji Etiketleri Uygulaması" kımıldatma örneği olarak ele alınacaktır. Enerji tasarrufunu sağlayabilme noktasında dışsallıkları hedefleyerek piyasaya enerji tüketimine etki eden ürünler sunan özel sektöre yönelik davranışsal ilkeler ışığında gerçekleştirilen bir düzenleme olan "Enerji Etiketleri Uygulaması"nda başvuru olan davranışsal içgörülerin irdelenmesi çalışmanın temel amacıdır. Komşularının çoğunun enerji tasarrufu yaptığı bilgisini öğrenen bireylerin enerji tasarruflarını artırması örneğinde olduğu gibi, içsellikleri hedefleyen dürtmelerle elde edilen olumlu sonuçların; dışsallıkları hedefleyen kımıldatma yöntemiyle özel sektörün davranış ve kararlarının düzenlenmesi vasıtasıyla desteklenmesinin toplumsal sorunların üstesinden gelinmesine önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

5. Enerji Etiketlemesi Uygulaması

Mevcut üretim, tüketim ve kalkınma şekillerinin yeryüzü ve topluma yönelik oluşturduğu büyük tehdit; günümüzde küresel ısınma, hava-su-toprak kirliliği, enerji ve su

kaynaklarının tükenmesi gibi muhtemelen geri döndürülemez çevresel sorunlarla somut bir şekilde fark edilmektedir. Yaşanan çevre sorunları dünyada artan nüfus ile birlikte düşünüldüğünde insanların fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlıklarının yanı sıra gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakabilme olanağının da giderek yok olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Dursun ve Belit, 2017: 130-131). Sürdürülebilir bir yaşama kavuşabilmek adına atılabilecek önemli adımlardan biri gelişen teknoloji, yükselen hayat standartları, artan nüfus, değişen yaşam, düşünüş ve üretim şekilleri vb. ile birlikte artan enerji tüketiminin önüne geçilerek enerji verimliliğinin sağlanmasıdır (Doğan ve Yılankırkan, 2015: 376).

İçinde yaşadığımız çağda enerjiye ulaşmak en tabii ihtiyaçlarımızdan biridir. Ancak 2021 Enerji İlerleme Raporu'na göre elektriğe erişimi olmayan insan sayısı 2010'da 1,2 milyardan 2019'da 759 milyona düşmüş olsa da COVID-19 pandemisinin ardından enerji erişimindeki kazanımların tersine döneceği değerlendirilmiştir. 2030'da ise tahminen 660 milyon insanın elektriğe erişemeyeceği öngörülmüştür (IRENA, 2021). İnsanca yaşama ve sosyo-ekonomik kalkınma için ucuz, güvenilir ve temiz enerjinin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Buna karşılık petrol, doğalgaz ve kömür gibi fosil yakıt rezervlerinin tüm

⁵ Çerçeveleme Etkisi: Bireylerin seçimlerinin ve kararlarının, sorunların ya da sorunların sunulmuş şekline etkilenmesi durumudur. Detaylı okuma için bkz: Thaler ve Sunstein, 2019: 54-55.

⁶ Sosyal Norm: Bireylerin seçimlerinin ve kararlarının toplumun çoğu tarafından kabul görmüş kural ya da davranış kalıplarından etkilenmesi bir diğer ifade ile çoğunluğa uyma yanlılığıdır. Detaylı okuma için bkz: Thaler ve Sunstein, 2019: 74-75.

dünyada kısmen azalmaya başladığı ve sürekli artan enerji talebini uzun vadede karşılayamayacağı konu hakkındaki araştırma ve analizlerde sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu da enerjiyi verimli kullanmayı zorunlu hale getirmektedir (İnan vd., 2018: 11; TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Samsun Şubesi, 2013: 20). Özellikle Türkiye gibi enerjide dışa bağımlı olan ülkelerde mevcut enerji kaynaklarının sayısını ve enerji üretimini artırma noktasında yürütülebilecek ulusal politikaların yanı sıra tüketicilerin ve mal-hizmet üreticilerinin enerji tasarrufu konusunda bilinçlendirilmesi son derece önemlidir (Doğan ve Yılankırkan, 2015: 376).

Türkiye’de enerji kaynaklarının verimli kullanılmasına ilişkin ülke genelinde pek çok strateji ve uygulama yürütülmektedir. Bunlardan biri Enerji Etiketlemesi uygulamasıdır. Çalışmanın bakış açısını oluşturan kımıldatma yaklaşımına uygun olarak hükümetin davranışsal ilkeler ışığında piyasaya enerji tüketimine etki eden ürünler sunan özel sektör aracılına yönelik düzenleyici bir takım yükümlülükler getirdiği Enerji Etiketlemesi uygulaması ile “enerji ile ilgili ürünler için bir çerçeve oluşturarak, bu ürünlerin etiketlenmesi ve enerji verimliliğine, kullanım sırasında enerji ve diğer kaynakların tüketimine ilişkin standart ürün bilgilerinin ve bu ürünlere ilişkin tamamlayıcı bilgilerin sağlanması yoluyla, müşterilerin enerji tüketimini azaltması için daha verimli ürünler seçmelerini sağlamak” amaçlanmaktadır (Enerji Etiketlemesi Çerçeve Yönetmeliği, 2021).

Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg’da gerçekleştirilen Hükümetlerarası Konferans ile resmen AB’ye katılım müzakerelerine başlayan Türkiye için müzakereye açılan önemli fasıllardan biri 15. fasıl olan enerji faslıdır. Avrupa Birliği’nin “topluluğun rekabet edebilirliğine katkı sağlamak, enerji arz güvenliğini temin etmek ve sürdürülebilir kalkınma temelinde çevrenin korunmasına katkıda bulunma” temel hedefleri doğrultusunda müzakereye açılan ilgili fasıl kapsamındaki mevzuat “enerji iç piyasası, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, nükleer enerji ve radyasyondan korunma ile arz güvenliği” alanlarını kapsamaktadır. Çalışmada incelenecek olan Enerji Etiketleme Uygulaması da Avrupa Birliği mevzuatı içerisinde enerji verimliliği başlığı altında yer alan uygulamalardan bir tanesidir (Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). 2007 yılında Enerji Verimliliği Kanunu’nun yürürlüğe girdiği Türkiye’de Avrupa Birliği müktesebatına paralel şekilde günümüze kadar pek çok reform gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’deki beyaz eşya sektörünün en büyük pazarının Avrupa Birliği olması, beyaz eşya ihracatının yaklaşık yüzde 50’sinin beş Avrupa ülkesine yapıyor olması da Avrupa’da sektörü etkileyebilecek gelişmelerin Türkiye’de de yakından takip edilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır (temizenerji.org, 2021). 1 Mart 2021 tarihinde, Avrupa Birliği tarafından yapılan enerji etiketlemedeki değişim nedeniyle Türkiye’de 31411 sayılı Resmi Gazete ile yeni Enerji Etiketlemesi Çerçeve Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile “piyasaya arz edilen ya da hizmete sunulan enerji ile ilgili ürünlere ilişkin tedarikçi, satıcı ve yetkili kuruluşların yükümlülükleri, ürünlerin piyasa gözetimi, denetimi ve kontrolü, risk teşkil eden ürünlere ulusal düzeyde müdahale etme usulü, koruma önlemleri usulü, etiketlerin uygulamaya konulması ve yeniden sınıflandırılması ile uyumlaştırma standartlarına ilişkin

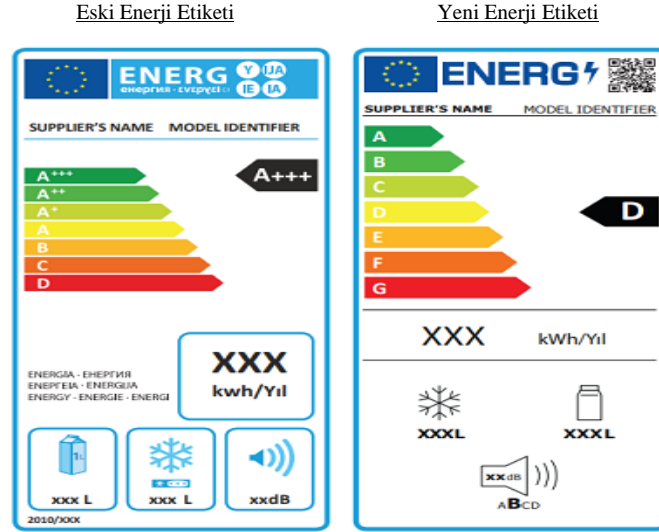
diğer iş ve işlemler” belirlenmiştir. İlgili yönetmeliğin 5. maddesine göre tedarikçiler piyasaya arz edilen ürünlerin, doğru basılmış etiketlerinin, ilgili yönetmelik ve uygulama tebliğlerine uygun hazırlanmış ürün bilgi formlarının bedelsiz olarak temin edilmesini sağlamakla ve bunların doğruluğunun değerlendirilebilmesi için gereken teknik dosyayı sunmakla yükümlü kılınmıştır. 6. maddeye göre satıcılar ise “... tedarikçi tarafından sağlanan etiketi görünür bir şekilde teşhir etmekle, ürün bilgi formunun, talep halinde verilmek üzere satış noktasında da bulundurulacak şekilde müşterilerin erişimine açık olmasını sağlamakla” yükümlü kılınmıştır.

Tedarik ve satıcıların yönetmelik kapsamında farklı yükümlülükleri de söz konusu olmakla birlikte çalışmanın kapsamını aşmaması için çalışma amacı doğrultusunda enerji etiketleri uygulamasının kımıldatma yaklaşımı doğrultusunda değerlendirilebilmesi için ilgili yönetmelikle etiketlerde gerçekleştirilen değişimi ve yeni enerji etiketlerinin tasarımında başvurulmuş davranışsal ilkeleri irdelemek önem arz etmektedir.

5.1. Enerji Verimlilik Sınıfları ve Gerçekleşen Değişim

Elektrikli ev aletlerinin enerji tüketiminin gösterilmesi amacıyla ülkeler farklı etiketleme şekilleri kullanmakta olup, Türkiye’de A-G arası sınıf sistemi tercih edilmektedir. Türkiye; elektrikli ev aletlerinin sarf ettiği enerji tüketim değerleri hakkında tüketiciyi bilgilendirmeyi amaçlayan bu sınıflandırmayı kullanmaya ilk olarak 2002 yılında 24705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın “Ev Tipi Buzdolapları, Derin Dondurucular, Buzdolabı Derin Dondurucuları ve Bunların Bileşimlerinin Enerji Etiketlemesine İlişkin Tebliğ” ile başlamıştır. İlk uygulamada söz konusu sınıflandırma A-B-C-D-E-F-G şeklinde olup çok verimliden az verimliye doğru iken ilerleyen teknoloji nedeniyle 2011 yılında 28130 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Ürünlerin Enerji ve Diğer Kaynak Tüketimlerinin Etiketleme ve Standart Ürün Bilgileri Yoluyla Gösterilmesi Hakkında Yönetmelik” ile önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. İlgili yönetmelikte enerji etiketlerindeki en alt sınıfın D olacağı, E-F-G sınıflarının kaldırılacağı ve sınıflandırmanın A+++/A++/A+/A/B/C/D şeklinde olacağı öngörülmüştür (Özçam, 2012: 20-21). 02.03.2021 tarihinde yürürlüğe giren yeni ve en güncel Enerji Etiketlemesi Çerçeve Yönetmeliği’nin 4. maddesinin d bendine göre ise enerji verimliliği sınıflandırması; elektrikli bir cihazın enerji tüketiminin harfleri ile gösterildiği ve her harfin bir enerji sınıfını temsil ettiği, müşterileri enerji verimliliği ve enerji tüketimi hakkında bilgilendirmek amacıyla koyu yeşilden kırmızıya doğru giden yedi farklı renk grubundan oluşmaktadır. 2011 yılındaki enerji etiketlerinde ilgili sınıflandırma A+++/A++/A+/A/B/C/D şeklindeyken A+ derecelendirmesine ulaşan ürün sayısı arttıkça etiketlemenin zorlaşması ve bu sınıflandırmanın anlaşılmasının daha zor olması nedeniyle tekrar 2002 yılındaki A-G ölçeğine geçiş yapılmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu’nun enerjiden sorumlu üyesi olan Kadri Simson’a göre piyasadaki elektrikli ürünlerin yüzde 90’ından fazlasının hali hazırda A+, A++ ve A+++ olarak etiketlendiğini, bu yeni getirilen etiketleme sisteminin tüketiciler için daha net olacağını ve üreticilerin yenilik yapmaya ve daha verimli ürünler sunmaya devam etmesini sağlayacağını beklediğini vurgulamıştır

(temizenerji.org, 2021). Mevcut değişim Resim 1’de somut bir şekilde görünmektedir.

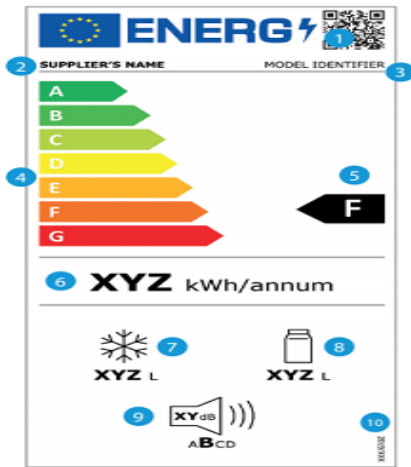

Kaynak: <https://www.ugur.com.tr/yeni-enerji-etiketleri-ile-ilgili-bilgilendirme>

Resim 1. Enerji Etiketlerindeki Değişim

Yeni enerji etiketlerinde gerçekleştirilen önemli değişikliklerden bir diğeri QR kodlardır. Etiket üzerinde yer alan ve AB veri tabanına bağlı QR kodları akıllı elektronik cihazları ile okutan tüketiciler ürün ile ilgili detaylı bilgilerin yer aldığı ürün bilgi formuna ulaşabilmektedir.

Aynı zamanda yeni etiketlerde ürünün ses seviyesinin A (en sessiz)-B-C-D sınıflandırmasında hangi seviyede yer aldığı da görülebilmektedir. Yeni enerji etiketi üzerinde yer alan bilgilere ait açıklamalar örnek bir etiket üzerinde Resim 2’deki gibi gösterilebilir:

- 1) QR Kod
- 2) Tedarikçi Adı ya da Marka
- 3) Ürünün Modeli
- 4) Enerji Verimlilik Sınıfı Göstergesi
- 5) Ürünün Enerji Verimlilik Sınıfı
- 6) Ürünün Yıllık Enerji Tüketimi
- 7) Dondurucu Bölmelerin Toplam Hacmi
- 8) Soğutucu Bölmelerin Toplam Hacmi
- 9) Ürünün Ses Seviyesi Sınıfı
- 10) Yönetmelik Numarası

Kaynak: <https://www.ugur.com.tr/yeni-enerji-etiketleri-ile-ilgili-bilgilendirme>

Resim 2. Enerji Etiketindeki Bilgilere Ait Açıklamalar

5.2. Enerji Etiketlemesi Uygulamasında Başvurulan Davranışsal İlkelerin Değerlendirilmesi

Enerji Etiketlemesi yönetmeliği ile piyasaya arz edilen ya da hizmete sunulan enerji ile ilgili ürünlerin satış koşullarının düzenlenmesini, çalışmada yer verilen Oliver’in “özel sektör toplumsal faydayla çelişen faaliyetlerden uzak tutmak için hükümetlerin davranışsal ilkeleri doğrudan özel sektör eylemlerini düzenleme amacıyla kullanması” şeklinde tanımladığı kımıldatma yaklaşımının önemli bir örneği olarak değerlendirmek mümkündür. İlgili yönetmelik ile politika yapıcılar sosyal faydayı öncelikle enerji verimliliğini sağlayabilmek adına enerji ile ilgili

ürünler tedarik edenlere ya da satanlara enerji etiketlemesi noktasında önemli yükümlülükler getirmiştir. Bir diğer ifade ile ürünlerin piyasaya sunum koşullarında yapılan değişikliklerle enerji verimliliği uyarısı ulaşılabilir, görünebilir hale getirilmiş ve enerji sarfiyatı fazla olan ürünlerin tüketiminin azaltılması amaçlanmıştır (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1838).

Enerji etiketlerinin tasarımında başvurulan davranışsal ilkeler değerlendirildiğinde ilk olarak kullanılan renkler dikkat çekmektedir. Enerji verimlilik sınıfı göstergesinde en düşük verimliliğe sahip sınıf kırmızı ile en yüksek verimli sınıf ise yeşil renk ile gösterilmiştir. Tercih edilen renklerin

ve enerji sarfiyatına göre anlamlarının, insanların gün içerisinde trafikte sıklıkla karşılaştığı renklerle ve anlamları ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Enerji etiketlerinde en düşük verimliliğe sahip G sınıfı için kullanılan renk olan kırmızı, trafik ışıklarında tehlike ve yasakların belirtilmesinde kullanılmaktadır. Trafik lambalarında dikkat ve uyarı için kullanılan sarı renk ise enerji etiketlerinde enerji sarfiyatı noktasında uyarı seviyesi olarak değerlendirilebilecek D sınıfı için kullanılmaktadır. Yeşil ise hem enerji etiketlerinde hem de trafik lambalarında güveni, güvenli olmayı temsil etmektedir (Özer, 2012: 272). Enerji etiketlemede tercih edilen renklerin ve anlamlarının bireylerin gündelik yaşamında sıklıkla karşılaştığı renklerin olmasının aynı zamanda bireylerin ürün tercihlerinde otomatik sistemlerine bir diğer ifadeyle insan beyninin çağrışımsal, çaba gerektirmeyen, bilinçsiz tarafını temsil eden Sistem 1'e (Thaler ve Sunstein, 2019: 34) başvurmaları sonucunu doğurma ihtimali söz konusudur. Kendini trafikte güvende hissetmek için yeşil renkli geçiş sinyalinin bekleyen bireylerin, beyaz eşya alımlarında da otomatik sistemlerine güvenerek tercih yapma ihtimalleri mevcuttur. Enerji etiketlerinde başvuru renkleri ve anlamları belirlenirken, bireyleri yönlendiren tetikleyici olarak trafik lambalarındaki renklerden faydalanılmış ve fikirlerin birbirini çağrıştırmalarının (Kahneman, 2020: 61-65) hedeflenmiş olduğu söylenilebilir.

Resim 1'de gösterilen enerji etiketleme uygulamasında yapılan değişim incelendiğinde bu değişimde de davranışsal ilkelerin dikkate alındığı göze çarpmaktadır. Avrupa Birliği'nin enerji etiketlerindeki değişime paralel bir şekilde gerçekleşen değişimde; sosyal psikoloji, bilişsel bilim ve davranışsal ekonomiden elde edilen bulguları kamu politikası alanına uygulayan bir grup bilim insanı ve kamu politikacısından oluşan İngiltere Davranışsal İçgörü Takımı (BIT) tarafından geliştirilen ve davranışsal ilkeler temel alınarak bireylerin optimal seçimlerini kolaylaştırmada başvurulabilecek yapılandırılmış bir yol ya da rehber niteliğindeki (Last vd., 2021: 5) EAST modelinin temel ilkelerinin etkisi dikkate alınmaktadır. EAST modeli bireyleri bir davranışa yönlendirmek için kolaylık (easy), dikkat çekicilik (attractive), sosyallik (social), uygun zamanlılık (timely) ilkelerini önermektedir. Bu modele göre bireylerin tercihlerini ya da kararlarını yönlendirebilmek için başvuru mesajlar basitleştirilmelidir. Nitekim mesajın basit ve kolay anlaşılabilir olması çoğunlukla kurulan iletişime yanıt oranını yükseltir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 98). Kahneman'a (2020: 75-77) göre bilişsel gerginliği azaltmanın yollarından biri öncelikle okunurluğu artırmaktır. Bunun için de daha basit bir dil tercih edilmelidir. Çünkü otomatik sistem tembel, zihinsel çaba ise iticidir. Mesajın alıcısı konumunda olan bireyler, kendilerine çabayı hatırlan her şeyden – karmaşık enerji etiketlerinden- mümkünse uzak durma eğiliminde olacaktır. Yapılan değişimde de bu duruma önem verildiği ve eski enerji etiketlerinde A+, A++ ve A+++ şeklinde ifade edilen enerji sınıflarının karmaşıklıktan kurtarılarak C-B-A olarak değiştirildiği görülmektedir. Bir diğer ilke olan dikkat çekicilik ilkesine göre; bireylere yönelik oluşturulan mesajlarda kullanılan renklerin, görsellerin ya da kelimelerin dikkat çekici olması birey davranışını

yönlendirmede en etkin araçlardan biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 99). Kahneman'a göre (2020: 76) eğer mesajda bir renk kullanılıyorsa metnin koyu mavi ya da kırmızı basılması yeşilin orta tonları, sarı ya da soluk maviye kıyasla mesajın dikkat çekiciliğini ve inanılabilirliğini yükseltecektir. Bu öneriye paralel şekilde enerji etiketlerinde kullanılan renklerde dikkat çekmesi istenilen A ve G sınıfları için koyu yeşil ve kırmızı renginin tercih edilmesi ve yeni enerji etiketlerinde en üstte yer alan yazının renginin koyu maviye çevrilmesi dikkat çekicidir. Sosyallik ilkesi; çoğu insanın belirli bir durumda ne yaptığını göstermenin diğerlerini aynı hareketi ya da tercihi yapmak için cesaretlendireceği önermesini temel almaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 99). Bu noktada enerji etiketlerinde, hangi enerji sınıfındaki ürünün en çok tercih edildiği gibi bir bilginin yer alması ürün tercihlerini yönlendirmede başvurulabilecek araçlardan biridir. Ancak yeni enerji etiketlerinde sosyallik ilkesi çerçevesinde değerlendirilebilecek bir değişim yer almamaktadır. Uygun zamanlılık ilkesi ise yapılan değişimin zamanının, bireyleri arzu edilen davranışa ya da karara yönlendirmedeki önemine dikkate alınmaktadır. Davranışları değiştirmek için en uygun zamanlar insanların hayatlarında önemli değişikliklerin olduğu ve alışkanlıkların değiştiği dönemlerdir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 99; Alcott ve Rogers, 2014'ten aktaran Altun, 2018: 100). Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de enerji etiketlemede gerçekleşen değişimin zamanı da bu ilkenin önermesi ile paralellik göstermektedir. Mart 2021'de, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 pandemisi içerisinde enerji etiketleme uygulamasında yapılan değişimin; sokağa çıkma yasakları, karantinalar, evden çalışma gibi yeni davranış örüntülerinin, süreçlerin gündeme geldiği ve bu yeni düzen ile birlikte daha az işe gidip gelmenin bir sonucu olarak toplam enerjide tasarrufun, konut enerji tüketiminde ise artışın değerlendirildiği⁷ bir dönem olması dikkate değerdir.

Kımıldatma yaklaşımı çerçevesinde ele alınan enerji etiketleme uygulaması kamu politikalarında davranışsal yaklaşımın, yalnızca talep taraflı bir müdahale aracı olarak değerlendirilebilecek "dürtme" ile sınırlandırılmaması gerektiği noktasında güzel bir örnektir. Özellikle dürtme yaklaşımının etkinliğinin sürekliliğine yönelik eleştiriler ve dürtme müdahalesinden etkilenecek tarafın istenen sonuçlar hakkında bilgilendirilmemesi sebebiyle ortaya çıkabilecek manipülatif etkiler de dikkate alındığında kamu politikalarında kımıldatma yaklaşımı önem kazanmaktadır. Dürtme müdahaleleri kaçınmanın nispeten kolay olduğu yumuşak müdahale ve değişiklikler öngörürken, kımıldatma yaklaşımı enerji etiketleme uygulamasında olduğu gibi yasaklama ya da zorunluluk gibi daha sert müdahaleler öngördüğü için (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1837) etkisinin görece daha uzun olacağı değerlendirilebilir. Aynı zamanda kımıldatma yaklaşımı açık bir bilgilendirmeye dayanması nedeniyle manipülasyon riskini azaltmakta ve kamunun piyasa düzenlemesi alanındaki rolünü güçlendirmeye (Yılmaz ve Canbazer, 2020: 1841) de yaramaktadır.

⁷ Detaylı okuma için bkznz: <https://energypost.eu/calculating-the-energy-saved-if-home-working-becomes-the-norm-globally/>

6. Sonuç

Siyaset, kamu politikası ya da ekonomi gibi pek çok alanda etkinliğin, başarının sağlanabilmesi ve geleceğin öngörülebilmesi için insan davranışının ve bunların olası sonuçlarının tahmin edilebilmesi önem arz etmektedir. 20. yüzyılın ortalarına kadar geleneksel iktisadın maksimum fayda peşinde koşan, kararlarını bu yönde veren rasyonel birey önermesi hakim yaklaşım iken zaman içerisinde yaşanan başarısızlıklar ve krizler bu yaklaşımın eleştirilmesine ve alternatif teorilerin geliştirilmesine neden olmuştur. Richard Thaler, Cass Sustein ve Daniel Kahneman gibi isimler deneyler sonucunda insanların her zaman rasyonel kararlar vermediğini; psikolojik, sosyolojik, biyolojik ya da ekonomik pek çok faktörün etkisi altında olduğunu ortaya koymuşlardır. Özellikle son yıllarda; Thaler ve Sunstein tarafından dürtme adı altında kavramsallaştırılan ve bireylerin rasyonel karar almasına engel teşkil eden alışkanlıkları, önyargıları, bilişsel sınırlılıkları ya da yanlılıkları gibi faktörleri dikkate alarak bireylerin kararlarının, tercihlerinin ve davranışlarının hem bireysel hem de toplumsal fayda için yönlendirilebileceğini savunan teori; akademik çalışmaların ve politika yapımcıların odak noktası haline gelmiştir. Düşük maliyetle etkili politika önerileri sunan dürtme teorisi ekonomi, sağlık, çevre ve çalışmanın da odaklandığı enerji gibi pek çok alanda hükümetlerin kamu politikası oluşturma sürecinde başvurdukları yasaklama ya da teşvik etme yöntemine alternatif bir üçüncü yol olarak kabul görmeye başlamıştır. Ancak dürtme müdahalesinde talep tarafını oluşturan bireyler ile müdahalenin uygulayıcısı olarak politika yapımcılar arasında bir güç eşitsizliği olması ve bireylerin müdahaleye yönelik farkındalığının olmaması dolayısıyla manipülasyon riskinin doğabileceği ve dürtme müdahalesinin etkinliğinin uzun süreli olmayacağı eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Bu eleştirilerle birlikte davranışsal ilkelerin farklı bir uygulama alanı olarak Adam Oliver tarafından kımıldatma yaklaşımı önerilmiştir.

Kımıldatma yaklaşımı politika yapımcıların; dürtme teorisi ile davranışsal ilkelerin hedefi konumundaki bireylerin davranışlarına değil mal, hizmet ve süreçleri arz edenlerin eylemlerinin davranışsal ilkeler doğrultusunda düzenlenmesine odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Bir diğer ifade ile dürtme içselliklere odaklanırken, kımıldatma yaklaşımı dışsallıkları hedeflemektedir. Aynı zamanda bireylerin politikanın amacına yönelik farkındalığını önemseyen kımıldatma yaklaşımı; hem dürtme teorisine yöneltilen eleştirilere cevap verme hem de hükümetlerin piyasaları düzenleme rolünü güçlendirme noktasında önem arz etmektedir. Özellikle akademik çalışmalarda dürtme teorisi kadar ön plana çıkamamış kımıldatma yaklaşımı bu çalışmanın temelini oluşturmuş olup, çalışmada Avrupa Birliği müktesebatına paralel bir şekilde Türkiye’de yürürlükte olan enerji etiketleme uygulaması kımıldatma yaklaşımı örneği olarak incelenmiştir.

Ürünlerin enerji etiketlemesine dair 2017 tarihli Avrupa Birliği mevzuatına uyum çerçevesinde Türkiye’de Mart 2021’de yeni Enerji Etiketleme Çerçeve Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Enerji etiketleme uygulaması ile enerji tasarrufunu sağlama noktasında enerji ile ilgili ürünler arz eden özel sektöre yönelik enerji tüketim bilgilerini içeren yeni enerji etiketlerini sunma zorunluluğu

getirilmiştir. Çalışmada enerji etiketlerindeki değişim ve mevcut etiketler başvuru davranışsal içgörüler doğrultusunda irdelenmiş ve etiketler üzerinde kırmızı, sarı ve yeşil renklerinin tercih edilmesinde, enerji sınıflandırılmasında gerçekleştirilen değişimle sınıflandırmanın sadeleştirilmesinde ve değişimin pandemi süreci içerisinde konut enerji tüketimlerinin arttığı bir zamanda gerçekleştirilmesinde davranışsal içgörülerin dikkate alındığı ortaya konmuştur.

Kaynakça

- Akyıldız, H. (2008). Tartışılan Boyutlarıyla ‘Homo Economicus’. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 29-40.
- Aksoy, Ara S. (2018). Geleceğin Davranışsal Ekonomistlerinin Davranışsal Ekonomik Projeleri. Ekonomi Bakanlığı (Der.). *Senin Kararın Mı?* içinde (70-77) (<https://ticaret.gov.tr/data/5b8ec3ce13b8761b8471c1f9/1ebc0d8a6a572cd0a7f4ab084eb63831.pdf>)
- Altun, T. (2018). Hanelerde Enerji Verimliliği: Davranışsal Müdahaleler ve Kamu Politikaları İçin Anahtar İlkeler, *Turkish Studies Economics, Finance and Politics*, 13 (22), 91-106.
- Altun, T. (2020). Davranışsal Refah Ekonomisi: Liberal Paternalist Politikalar, https://www.researchgate.net/publication/337631938_Davranissal_Refah_Ekonomisi_Liberal_Paternalist_Politikalar
- Altun, T. & Aydın, A. (2022). The Effect of Behavioral Instruments on the Savings in Private Pension Plans: The Case of Turkey, *Business and Economics Research Journal*, 13 (2), 271-297.
- Ashraf, N., Camerer F. C. & Loewenstein, G. (2005). Adam Smith, Behavioral Economist. *Journal of Economic Perspectives*, 19 (3), 1-15.
- Camerer, C., Issacharoff S., Loewenstein, G, O’Donoghue T. & Rabin, M. (2003). Regulation for Conservatives Behavioral Economics and The Case for Asymmetric Paternalism. *University of Pennsylvania Law Review*, 151 (3), 1211-1254.
- Dahl, R. (1947). The Science of Public Administration: Three Problems. *Public Administration Review*, 7 (1), 1-11.
- Dimock, M. (1937). The Study of Administration. *The American Political Science Review*, 31 (1), 28-40.
- Doğan, H. & Yılankırkan, N. (2015). Türkiye’nin Enerji Verimliliği Potansiyeli ve Projeksiyonu. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3(1), 375-383.
- Doğru, C. E. (2018). Etik Davranmak Mı? Biri Bizi Dürtün. *Türkiye Etik ve İtibar Derneği*, <https://www.teid.org/wp-content/uploads/2020/05/Etik-Davranmak-Mi-TEID.pdf>, Erişim Tarihi: 30.01.2022.
- Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2020). Fasil 15: Enerji. https://www.ab.gov.tr/fasil-15-enerji_80.html, Erişim Tarihi: 10.02.2022.
- Dursun, İ. & Belit, M. (2017). Bir Sosyal Pazarlama Hedefi Olarak Enerji Tasarrufu ve Ölçümü. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 130-153.
- Ekonomi Bakanlığı, (2018) *Senin Kararın Mı?*, https://ticaret.gov.tr/data/5b9623ea13b8761ce82c5e34/senin_kararin_mi.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2021.
- Enerji Etiketleme Çerçeve Yönetmeliği (2021). Resmi Gazete (Sayı: 31411), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.3584.pdf>, Erişim Tarihi: 02.01.2022.
- Erdoğan, M & Karagöl, V. (2019). Behavioral Economics, Nudge And Public Interventions In Daily Life: The Case of Turkey And Recommendations. *Econ World 2019*, Budapeşte, Macaristan.
- Ev Tipi Buzdolapları, Derin Dondurucular, Buzdolabı Derin Dondurucuları ve Bunların Bileşimlerinin Enerji Etiketlemesine İlişkin Tebliğ (2002). Resmi Gazete (Sayı: 24705).
- Giest, S. (2020). Do Nudgers Need Budgeting? A Comparative Analysis of European Smart Meter Implementation. *Government Information Quarterly*, (37), 1-10.

IRENA (International Renewable Energy Agency). (2021). *Tracking SDG 7: The Energy Progress Report*. <https://www.irena.org/publications/2021/Jun/Tracking-SDG-7-2021>, Erişim Tarihi: 05.01.2022.

İnan, İ., Akbulut, İ. & Aslan, E. (2018). Enerji Sorununun Çözümünde Yenilenebilir ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Yeri ve Önemi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 120 (237), 11-40.

John, P. (2018). *How Far to Nudge? Assessing Behavioural Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

John, P. & Stoker, G. (2017). *From Nudge to Nudge Plus: Behavioural Public Policy for A Self-Guiding Society*. IPAA 2017 Research and Practice Symposium.

Kahneman, D. (2020). *Hızlı ve Yavaş Düşünme*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Kılıç, E. (2020). Kamu Politikalarında Davranışsal İktisadın Önemi: Dünya ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 4 (1), 237-262.

Last, B. S., Schriger, S. H., Timon, C. E., Frank, E.H., Buttenheim, A. & M., Rudd, B. N., Fernandez-Marcote, S., Comeau, C., Shoyinka, S. ve Beidas, R. (2021). Using Behavioral Insights to Design Implementation Strategies in Public Mental Health Settings: A Qualitative Study of Clinical Decision-Making. *Implementation Science Communications*, 2 (6), 2-16.

Mihaila, V. (2021). *Behavioral-Based Interventions for Improving Public Policies*, Hershey PA: IGI Global.

Mojašević, A. S & Nikolić, L. (2021). Nudge, Shove, Budge, Sludge and Administrative Burden: Terminological Demarcation and Practical Implications. *Facta Universitatis Law and Politics*, 19 (2), 83-96.

Nolan, J. M., Schultz, P. W., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J. & Griskevicius, V. (2008). Normative Social Influence is Underdetected Personality and Social Psychology Bulletin, 34, 913-923.

Oliver, A. (2013a). From Nudging to Budgeting: Behavioural Economic-Informed Regulation of The Supply Side. <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/there-is-more-to-behavioural-economic-policy-than-nudging/>, Erişim Tarihi: 22.11.2021.

Oliver, A. (2013b). From Nudging to Budgeting: Using Behavioural Economics to Inform Public Sector Policy. *Journal of Social Policy*, 42 (4), 685-700.

Oliver, A. (2017). Nudges, Shoves and Budes: Behavioural Economic Policy Frameworks. *International Journal of Health Planning and Management*, 33(1), 1-4.

Özcam, Ö. (2012). *Enerji Verimli Elektrikli Cihazlar İçin Geçerli Mevzuatın Split Klimalar Üzerinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Enerji Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, Ş. (2017). *İkna Edici İletişim Bağlamında Davranışsal İlgörü Kullanımı: Kamu Sağlık Politikası Alanında Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özer, D. (2012). Toplumsal Düzenin Oluşumunda Renk ve İletişim. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 268-281.

Özer, M. A. (2016). Herbert Simon'un Yönetim Bilimine Katkıları Üzerine Değerlendirmeler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5 (11), 160-185.

Peksevim, E. & Peksevim, S. (2020). Dürtme Politikalarını Etkili ve Etik Bir Şekilde Tasarlamak. *Harvard Business Review*, <https://hbrturkiye.com/dergi/durtme-politikalarini-etkin-ve-etik-bir-sekilde-tasarlamak>, Erişim Tarihi: 12.01.2022.

Temiz Enerji Haber Portalı. (2021). *Beyaz Eşyalarda Yeni Verimlilik Etiketleri Ne Anlama Geliyor?* https://temizenerji.org/2021/03/22/beyaz-esyalarda-yeni-verimlilik-etiketleri-ne-anlama-geliyor/?gclid=EAIaIQobChMI2dCkp7_j9QIV5Y1oCR1ZngR2EAAAYA SAAEgKLBfD_BwE, Erişim Tarihi: 10.11.2022.

Thaler, R. & Sunstein, C. (2019). *Dürtme- Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk İçin Alınan Kararları Geliştirmek Üzere*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Samsun Şubesi. (2013). https://www.emo.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=920&dergi=7, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

Ürünlerin Enerji ve Diğer Kaynak Tüketimlerinin Etiketleme ve Standart Ürün Bilgileri Yoluyla Gösterilmesi Hakkında Yönetmelik. (2011). Resmi Gazete (Sayı: 28130).

Waldo, D. (2007). *The Administrative State- A Study of The Political Theory of American Public Administration*. New Jersey: Transaction Publishers.

Yılmaz, V. & Canbazer, C. (2020). Kamu Politikalarına Davranışsal Yaklaşım ve Türkiye'ye Yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1827-1854.

<https://energypost.eu/calculating-the-energy-saved-if-home-working-becomes-the-norm-globally/> (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

<https://www.ugur.com.tr/yeni-enerji-etiketleri-ile-ilgili-bilgilendirme> (Erişim Tarihi: 02.01.2022).